

het RUITERTJE

17

8 OKTOBER 2015

JAARGANG 5

STICHTING RUITERSPOREN
DORPSWEG 53
9798 PD GARMERWOLDE

Reageren?

info@ruitersporen.nl
050-5423919

Bijna ongemerkt is de gewenste verschijningsdatum van dit **RUITERTJE** in mei verstreken.

Privé-omstandigheden hebben dit jaar veel van mijn aandacht en energie opgeëist. Sinds een week of vier heb ik de smaak weer helemaal te pakken, en ben begonnen met het opnieuw 'optuigen' van de website.

De gedachte hierachter is om de website meer geschikt te maken voor tablets en smartphones. Neem maar eens een kijkje: www.ruitersporen.nl

Zoals ik al aankondigde zal de Stichting haar eerste lustrum vieren met de organisatie van een **Ruiterdag in mei 2016**. Daar is **iedereen welkom** die een interesse in onze familie heeft.

De laatste Ruiterdag was in 2011 en ik hoop nu al op een even groot succes. De komende maanden zal bekend worden hoe de Ruiterdag er uit gaat zien. Omdat de donateursdag er dit jaar bij ingeschoten is, krijgen donateurs een extra korting op de prijs van de Ruiterdag!

Het heeft eventjes geduurd, maar daardoor is ie ook extra dik geworden; hier is dan eindelijk het **RUITERTJE 17!**

Jaap Ruiter, voorzitter

Inhoudsopgave

- 2 **In het kort**
- 3 **Blokzijl**
Opvallende beelden van onze mooie stad.
- 5 **Het dal van de Aa**
De Kop van Overijssel is feitelijk het dal van de Aa.
- 9 **RUITER in 17 stappen, generatie 7, tak 3**
We zijn toe aan de stamvader van tak 3: Rein Wijchers Ruiter
- 10 **Verhuizing naar de burens**
Waarom verhuisde de familie Ruiter in Hengelo naar het huis van de burens?
- 12 **Sij zijn arger dan de duvelen zelve -2**
De doopsgezinden in Blokzijl vormden een grote bevolkingsgroep.
- 14 **Is een Ruiter een ruiter?**
De betekenis van onze achternaam is toch bekend, of?
- 15 **Op de valreep**

(DE) RUITER

In het kort

◆ Boek "Tussen Steenwijk en Blokzijl"

Ali Douma vestigde mijn aandacht op het boek "Tussen Steenwijk en Blokzijl" van Jaap Houwer. Het boek geeft in meer dan 750 pagina's (!) een beeld van de omgeving Wetering/Muggenbeet/Blokzijl en is voor onze stichting een bijzondere aanwinst. Zo nu en dan zal ik op basis van informatie uit dit boek in het **RUITERTJE** verslag doen. Het verhaal "Het dal van de Aa" heb ik voor een deel gebaseerd op informatie uit dit boek.

◆ Boek "Frieslands verveningen en verveenders"

Nóg een interessant (en lijvig) boek ontdekte ik onlangs in de boekhandel. Ook hierin een schat aan achtergrondinformatie waar ik uit kan putten.

◆ Meer dan 1600 krantenknipsels

Via de website www.delpher.nl kun je in een groot aantal gedigitaliseerde kranten zoeken. In de afgelopen tijd heb ik in de regionale kranten van Friesland gezocht naar "Ruiter". Een aantal van deze kranten bestrijkt overigens ook het gebied van Noord-Overijssel. Deze enorme klus heeft meer dan 1600 familieberichten opgeleverd. De informatie uit deze familieberichten—geboorte, trouw- en overlijdensadvertenties—kon soms gebruikt worden om de stamboom bij te werken. Dat leverde dan weer een aantal nieuwe (De) Ruiters op. Ik heb de stamboom opnieuw op de website gezet voorzien van deze nieuwe krantenberichten.

◆ Donateurs

Het aantal donateurs is sinds het vorige **RUITERTJE** met eentje uitgebreid: **Haaie Spoelstra uit Warffum**.

Haaie noem ik gekscherend een half-volle neef. Onze pakes waren halfbroers. Dat Haaie in Warffum woont (hemelsbreed 20 km noordelijk van Garmerwolde) is erg handig want Haaie is in het bezit van de fotoalbums van zijn moeder Aaltje Ruiter. Binnenkort hebben we een afspraak om eens te bekijken wat er interessant is voor de website.

Nieuwe donateurs kunnen we goed gebruiken. Als we groeien, kunnen we veel meer leuke dingen doen!

De flyer:

 <http://www.ruiterspoenen.nl/stichting/visitekaartje/flyer-ruiterspoenen.pdf>

De visitekaartjes:

 <http://www.ruiterspoenen.nl/stichting/visitekaartje/visitekaartjes-ruiterspoenen.pdf>

Blokzijl - 1

Dit beeld is afkomstig uit de film "Dokter Pulder zaait papavers" van Bert Haanstra uit 1975.

Deze film begint met een prachtig doorlopend shot: de camera staat op een boot en glijdt door de sas het haventje van Blokzijl binnen om vervolgens langzaam in te zoomen op het huis van dorpsdokter Kees Pulder aan de Noorderkaai.

Ook verder in de film zien we opnames van Blokzijl zoals het 40 jaar geleden bij lag: stil en dromerig.

Bekijk het intro hier:

 www.youtube.com/watch?v=mR4XXwne9AI

En voor diegene die geen genoeg kan krijgen is er deze link naar een webcam aan de havenkom in Blokzijl:

 www.blokzijl.nl/blokzijlwebcam/

Blokzijl - 2

Het archief van de gemeente Steenwijkerland, waartoe Blokzijl tegenwoordig behoort, heeft een prachtige collectie ansichtkaarten. Deze zijn tegenwoordig ook op internet te bekijken.

We zien het fotogenieke Blokzijl op vele kiekjes, waaronder een paar van zo'n 100 jaar geleden. Echt de moeite waard om eens in rond te snuffelen.

<http://tinyurl.com/o43dtau>

Het havenfront van Blokzijl heeft natuurlijk altijd de meeste aandacht getrokken. De oud-Hollandse gevels langs de Bierkade zijn ontelbaar vaak op de foto gezet.

In 1934 was het al niet anders. Maar de aanblik van de Bierkade wél: de havenkom was toen omzoomd door prachtige statige bomen.

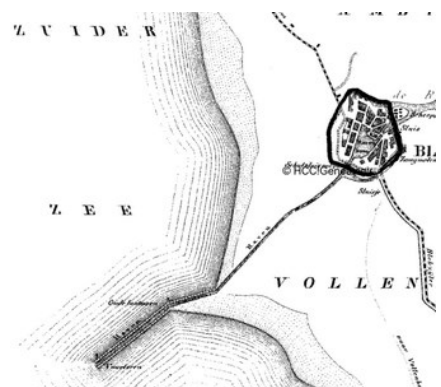
De onderste foto is uitzonderlijk. De camera is nu niet op de stad zelf gericht, maar op de havenkom met de Noorderkade, de sas en het Scheepsdiep.

Hier zien we Blokzijl als een echte havenstad, met in de verte de Zuiderzee. De foto rond 1920 gemaakt zijn.

Havenstad was Blokzijl in deze tijd al lang niet meer. De kolk, de grachten, het Noorder- en Zuiderdiep, en de trekgraten bij Muggenbeet - ook wel Balkengaten genoemd - lagen vol met balken en boomstammen, die bestemd waren voor de houtzagerij van Loos. Niet echt handig voor de scheepvaart.

Op de foto lijkt het Scheepsdiep al vrij snel in de Zuiderzee uit te monden, maar de schijn bedriegt.. De lengte van het Scheepsdiep is in deze tijd zo'n 2300 meter geweest, zoals te zien op onderstaande kaart uit 1850:

Het dal van de Aa

Steenwijk is voor de ontwikkeling van de Kop van Overijssel van groot belang geweest; veel meer dan bv. Vollenhove of Giethoorn. De stad wenste een goede verbinding met de zee en heeft veel moeite gedaan om deze door de eeuwen heen alsmaar te verbeteren.

Het gebied dat we tegenwoordig kennen als de Kop van Overijssel is feitelijk de vallei van de Aa, specifieker de Steenwijker Aa. De aanduiding Aa voor een waterloop komen we veelvuldig tegen in het Germaanse taalgebied. In het Fries ook als Ee, Ie en IJ (denk aan het Amsterdamse IJ).

Zoals zoveel riviertjes in ons land is de Aa ooit ontstaan bij het afsmelten van de enorme gletsjers aan het eind van de laatste ijstijd. De Tjonger en de Linde zijn in dezelfde tijd ontstaan en ooit waren dit allemaal zijriviertjes van de Vecht en de Rijn. De Noordzee lag toen nog grotendeels droog en deze rivier mondde uit ver ten noorden van ons land nadat ook de Theems zich hier nog had bijgevoegd.

Met het stijgen van de zeespiegel werd het voor deze rivieren steeds moeilijker hun water op zee te lozen. Het land achter de aaneengesloten duinenrij werd alsmaar natter en veengroei (vooral veenmos) vond op grote schaal plaats. Maar dat is in een eerder Ruitertje al eens uit de doeken gedaan.

In de vallei van de Aa ontstonden twee grote veenkoepels op de plekken die we tegenwoordig kennen als de Weerribben en de Wieden. Bij Blokzijl zijn de veenlagen ooit tot 6 meter dik geweest!

Dit hoogveen strekte zich over het overgrote deel van ons land uit en was erg kwetsbaar en bij het stijgende zeewater (waarbij doorbraken ontstonden in de duinenrij) zijn in de loop der tijden enorme stukken door de zee opgeruimd.

Het kleine meertje het "Almere" kon zo uitgroeien tot de Zuiderzee - het hele gebied tussen Stavoren en Enkhuizen ging verloren. De bewoners in dit gebied zijn voor een belangrijke deel in de vallei van de Aa terechtgekomen en vermoedelijk staan deze kolonisten aan de wortels van het ontstaan van dorpjes als Muggenbeet en Nederland.

De kerckendijc van Vollenhoe

Pas rond 1300 is men in deze omgeving begonnen met het aanleggen van een zeedijk. Die liep van Vollenhove naar Kuinre: de "kerckendijc van Vollehoe".

Behalve als waterkering gaf de dijk ook een uitstekende mogelijkheid om met droge voeten Friesland te bereiken. De andere route - via Steenwijk - was alleen in de zomer goed te gebruiken. En de dijk maakte het kerkgangers uit deze gebieden gemakkelijker

om de kerk in Vollenhove te bezoeken, vandaar de naam.

De dijk moest op twee plaatsen ruimte geven aan het water van de Aa en van het Zuiderdiep. Op deze twee plaatsen werden zijlen in de dijk aangelegd, die zorgden dat het rivierwater in de Zuiderzee geloosd kon worden zonder dat bij vloed het zeewater terugstroomde in de rivier.

De Baarlensiele

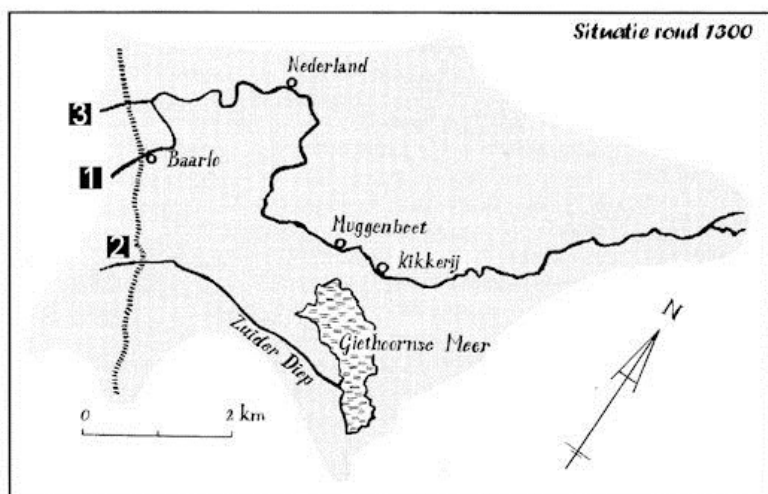
Op de plek waar de Aa uitmondde kwam de "Baarlensiele" (zie kaartje op volgende bladzijde, bij 1). Bij dood tij konden schepen deze zijl passeren. Bij hoog water of ongunstige wind moest er gewacht worden.

Geen wonder dat op deze plek een nederzetting ontstond: Baarlo. Hier kon de lading vanuit de kleine scheepjes overgeladen worden op de grotere schepen die de Zuiderzee konden bevaren. Het was ook een goede locatie voor een kapel, via water en de zeedijk goed bereikbaar voor de mensen uit de omgeving. De tegenwoordige weg door het gehucht volgt nog de oude rivierloop van de Aa.

De Aa was een kronkelige rivier die moeilijk te bezeilen was en alleen in de winter goed bevaarbaar vanwege de waterstanden. Maar voor de stad Steenwijk was de Aa van groot belang. *Balstenen* (of kinderkopjes) uit de stuwwal van Steenwijk waren van oudsher een belangrijk handelsprodukt van Steenwijk. We vinden ze overal rond de Zuiderzee, maar ze liggen bijvoorbeeld ook op de Noorderkaai in Blokzijl:

vervolg: "Het dal van de Aa"

De situatie rond 1300.

- 1) De Barenzijl is aangelegd bij de oorspronkelijke uitmonding van de Aa. Hier konden de schepen alleen bij dood tij naar buiten/binnen.
- 2) Bij de uitmonding van het Zuider Diep werd een eenvoudige zijl aangelegd, bekend als Grooten zijl ende dat zijldiep. Geen scheepvaart.
- 3) In 1380 werd een grotere zijl ten noorden van Baarlo aangelegd: de Grooten Zijl. Deze zijl had een sluisfunctie.

Grooten Zijl

Waar het Zuiderdiep in zee uitmondde bouwde men ook een zijl die bekend staat als de "Grooten zijl ende dat zijldiep". Van scheepvaart was hier geen sprake, en deze zijl is niet meer geweest dan een klep in de dijk. Zie **2**)

De "Barenzijle" (ook "Kuijpersluijsje" genoemd) werd al spoedig te klein en men bouwde rond 1380 een grotere zijl ten noorden van Baarlo met de toepasselijke naam "Grooten Zijl". Er werd meteen een flink stuk van de Aa afgesneden. Ongetwijfeld is dit een echte sluis geweest waarin schepen geschut konden worden en niet meer hoefden te wachten op dood tij, zie **3**).

De Steenwijker Aa

Zelfs met kleine vaartuigen kostte het veel moeite om de smalle, kronkelige en ondiepe Steenwijker Aa te bevaren. Omdat het riviertje niet geschikt was voor grotere schepen moest alles worden overgeladen in Baarlo. Met het toenemen van het handelsverkeer werd de Steenwijker Aa steeds meer als

een hindernis voor scheepvaart en handel ervaren. Dikwijls kon er alleen maar 's winters worden gevaren, omdat er dan voldoende water stond. Voortdurend klaagde men over de vele bochten en ondiepten. Hier en daar werden bochten rechtgetrokken en met sluisjes (*verlaten*) probeerde men de waterstanden te verhogen, om zodoende meer vaardiepte te verkrijgen.

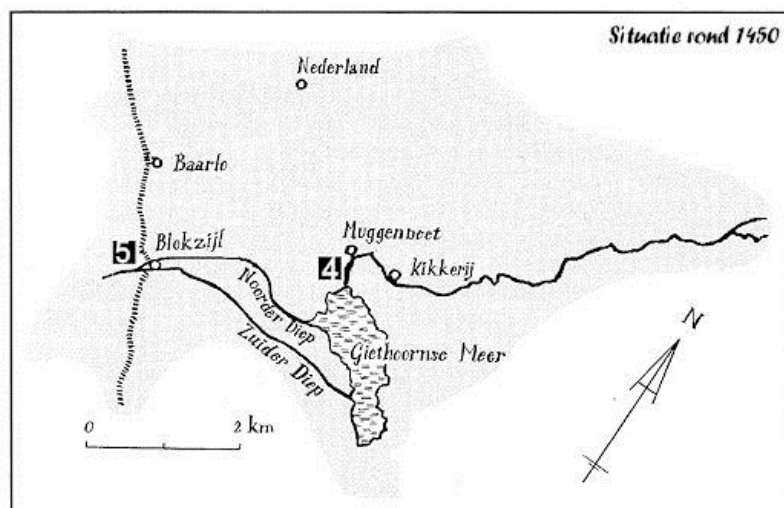
Een enorme verkorting van de vaarweg werd verkregen door bij Muggenbeet een doorgang te graven naar het Giethoornse Meer, zie **4**).

Het is onduidelijk of het Noorder Diep toen ook gegraven is, of dat het al aanwezig was. Bronnen spreken elkaar wat dat betreft tegen.

Belangrijk gevolg van deze nieuwe route was wel dat er nu een nieuw zijl gebouwd moest worden, de Steenwijker Zijl, zie **5**). Dit is rond 1438 gebeurd, en hiermee werd de kiem gelegd voor het ontstaan van het latere Blokzijl. Blokzijl fungeerde als een voorhaventje van Steenwijk. Het leverde veel bedrijvigheid op en niet voor niets werd de nederzetting in eerste instantie Steenwijker Blokzijl genoemd.

De situatie rond 1450.

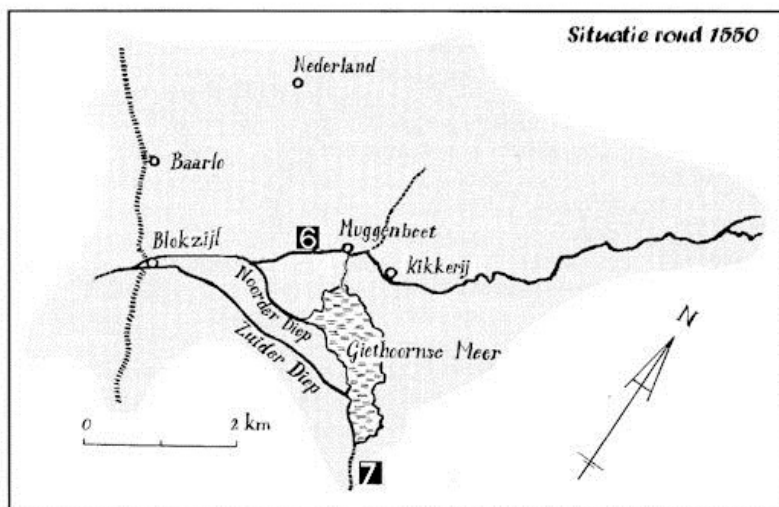
- 4) Het nieuwe watertje bij Muggenbeet verbindt de Aa met het Giethoornse Meer.
- 5) Bij de uitmonding van het Noorder Diep wordt een zijl aangelegd met sluisfunctie. Het begin van Blokzijl.

vervolg: "Het dal van de Aa"

De situatie rond 1550

- 6) Een nieuw kanaal tussen Muggenbeet en het Noorder Diep - het Moddergat - verkort de afstand nog eens flink.
- 7) De Aremberger Gracht loopt van Zwartsluis tot in het Giethoornse Meer. Dit kanaal is alleen geschikt voor kleinere schepen.

Op kaarten zien we het Noorder Diep en het Zuider Diep altijd nét voor Blokzijl samenkomen, om in de stad meteen weer uiteen te splitsen. Ik ben er niet zeker van of dit oorspronkelijk ook zo was. Het lijkt mij logischer dat het Noorder Diep uitkwam bij de Steenwijker Zijl, en het Zuider Diep bij de Vollenhoofse Zijl.

Rond 1550 is er vanuit Muggenbeet een nieuw kanaal gegraven dat uitmondt in het Noorder Diep: het Moddergat (zie 6). Inmiddels is de turf een belangrijke inkomstenbron geworden; vanuit Muggenbeet loopt een nieuw kanaal richting Kalenberg voor de afvoer van turf en water: de Wetering. Vanuit het zuiden is een nieuw kanaal gegraven vanuit Zwartsluis tot in het Giethoornse Meer, de Aremberger Gracht (zie 7).

De Nieuwe Vaart

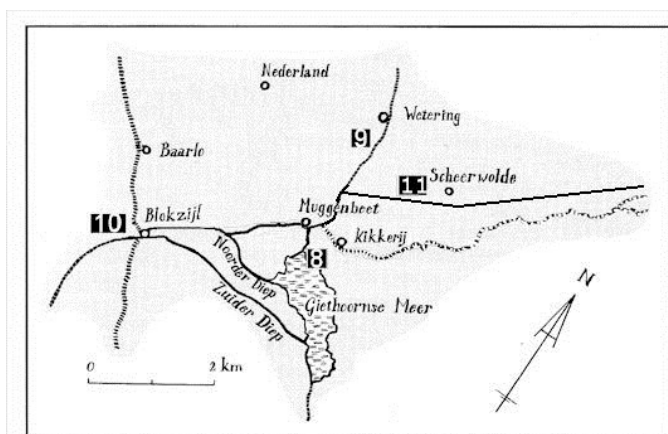
Maar de situatie was nog verre van ideaal. In 1626 werd dan ook op kosten van de Stad Steenwijk begonnen met de aanleg van de Nieuwe Vaart of het Nieuwe Diep tussen Steenwijk en Muggenbeet, een afstand van 10 kilometer. Dit kanaal (zie 11) dat

later de naam Steenwijkerdiep kreeg, kwam in 1632 gereed en maakte het mogelijk vanuit Steenwijk met schepen te varen waarmee men ook de Zuiderzee kon oversteken. Daarmee was het overladen van schepen in Blokzijl niet meer nodig. In Steenwijk was het Diep aan weerszijden voorzien van een houten beschoeiing, om het laden en lossen van de schepen te vergemakkelijken. Op de zuidelijke oever lag een jaag- of lijnpad. Omdat het kanaal precies naar het zuidwesten liep, was het nog steeds moeilijk bezeilbaar. Er moest veel gejaagd worden.

De Vollenhoofse Zijl is nu ook uitgebouwd tot een volledige schutsluis, zie 10). Daarmee beschikt Blokzijl dus over twee gelijkwaardige sluisen, waarvan de ene in beheer is bij de stad Steenwijk, en de andere bij Vollenhove. Dit levert veel onenigheid en strijd op die pas rond 1640 wordt opgelost.

De situatie rond 1650

- 8) De Riete wordt verdiept en verbreed.
- 9) De Wetering is de naam van het water dat vanuit Muggenbeet noordwaarts de venen in loopt. Hier ontstaat het gehucht met dezelfde naam.
- 10) De Vollenhoofse Zijl wordt uitgebouwd tot een volwaardige schutsluis.
- 11) Het nieuwe kanaal mondt uit in de Wetering.

vervolg: "Het dal van de Aa"

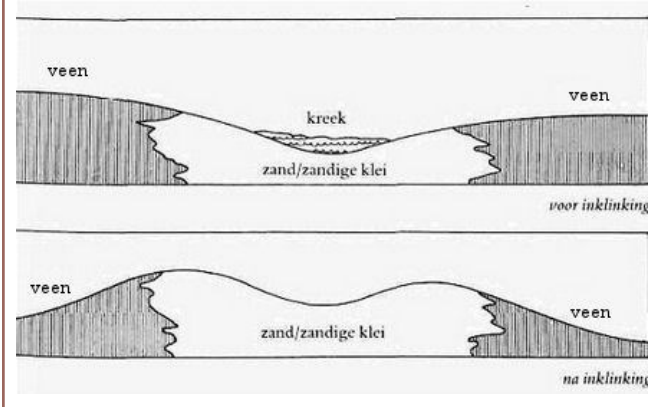
Aan het water dat vanuit Muggenbeet noordwaarts loopt is inmiddels de plaats Wetering ontstaan, zie 9). Het nieuwe kanaal mondt in dit water uit en het stuk naar Muggenbeet zal ongetwijfeld verbreed zijn. Ook de doorsteek van Muggenbeet naar het Giethoornse Meer wordt in ere hersteld: de Riete, zie 8).

De Aa is natuurlijk niet gedempt maar heeft niet veel functie meer gehad. Wellicht uitsluitend nog een afwaterende functie. De uitmonding bij Muggenbeet wordt verlegd; bij Kikkerij komt een doorsteek naar het Giethoornse Meer, niet op de kaart aangegeven. In de loop der tijden is de Aa helemaal uit het landschap verdwenen.

Maar zoals gezegd: als je nog iets van de Aa wilt zien moet je naar Baarlo waar de kromme weg nog precies het oude traject van de Aa volgt.

Mooi te zien is dat de verkaveling haar oorsprong heeft vanuit de weg met aan de rechterkant een uitwaaiierend patroon. Dit is een structuur die rond 1300 is ontstaan bij het ontginnen van dit hoogveengebied met de Aa als ontginningsas.

Dat een riviertje uiteindelijk een weg wordt, komen we vaker tegen in een veengebied. Immers, rond de rivier wordt veel zand en klei afgezet. Het hoger gelegen hoogveen kan door ontwatering uiteindelijk lager komen te liggen dan het riviertje. Dat valt dan droog en vormt de ideale basis voor een weg:

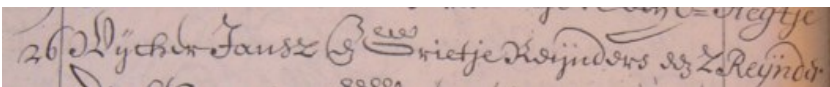
RUITER in 17 stappen

Generatie 7, tak 3

In een serie van vier kleine stappen komen de zonen van Jan Wijchers Ruijter en Grietje Reijnders aan bod.

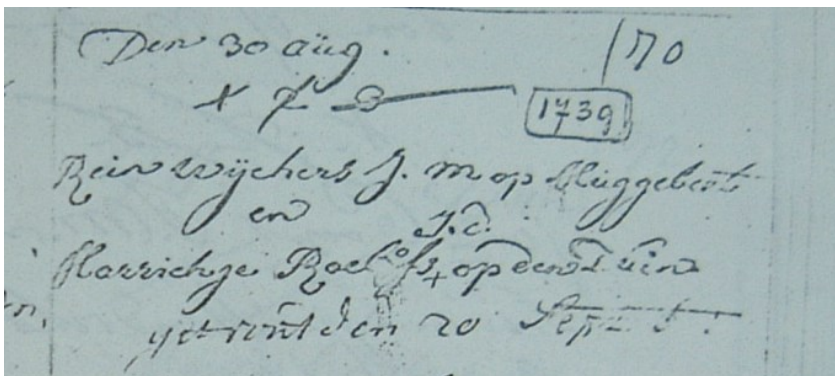
Deze keer besteden we aandacht aan **Rein Wijchers Ruijter**, die—zoals bekend—aan het hoofd staat van tak 3.

Rein wordt in februari 1708 geboren - vermoedelijk in Muggenbeet - en op de 26e van die zelfde maand gedoopt als "Reijnder". Hij is vernoemd naar de vader van Grietje:

Rein is de jongste zoon en scheelt bijna een generatie met zijn oudste broer Jan. Van zijn jeugd weten we niets. Pas in 1739 komen we Rein weer tegen als hij in de hervormde kerk van Blokzijl in het huwelijk treedt met Marrichje Roelofs:

Alleen van het laatste kind - Roelof uit 1755 - weten we de geboorteplaats : Muggenbeet. Ga er maar van uit dat alle kinderen in deze plaats geboren zijn.

Opvallend is de verschrijving bij de doop van Roelof in 1741. Als ouders worden genoemd "Jan Wichers en Margjen Roelofs". Natuurlijk is de schrijver in de war met Rein's broer Jan, die getrouwd was met Margjen Wouters. Verwarrend al die Ruiters uit Muggenbeet!

Trouwboek Blokzijl:
Den 30 aug 1739
Rein Wijchers J.M. op Muggenbeet
en
Marrichje Roelofs J.D. op den Duin
getrouwt den 20 Sept

Hoe gaat het verder met tak 3?

Het is frappant te noemen dat net als in tak 2 het voortbestaan van deze tak in handen ligt van de enig overgebleven zoon Wieger.

Zoals verwacht komt Rein uit Muggenbeet; Marrichje komt van "Den Duin", een gehucht een paar kilometer ten zuiden van Blokzijl. Marrichje zal een doopsgezinde achtergrond hebben want ze wordt pas in 1742 hervormd 'als vrouwspersoon' gedoopt.

Zo talrijk als de andere takken is deze tak niet geworden. Ze kent zo'n 440 Ruiters-nakomelingen en het is opvallend dat iedereen zonder uitzondering de achternaam **Ruiter** draagt; **De Ruiter** komt in deze tak niet voor.

Dat heeft er mee te maken dat Wieger op oudere leeftijd nog naar Tjalleberd (bij Heerenveen) verkast is. In de grietenij Aengwirden was men blijkbaar nogal strikt, want hier werd alleen de achternaam Ruiter gebruikt en toegestaan.

Uit het huwelijk van Rein en Marrichje worden in de periode 1739 - 1755 maar liefst 10 kinderen geboren. Zoals bekend was de kindersterfte in deze tijd erg hoog; alleen de eerstgeborene -Wieger - en een dochter Lummigje blijven in leven. Vier Roelofs en vier Grietjes overleven de eerste kinderjaren niet.

De volgende keer zullen we de laatste tak van de 7e generatie behandelen; het gaat dan om tak 4: **Cornelis Wijchers Ruiter**.

Verhuizing naar de burens

Waarom verhuisden wij van nummer 18 naar nummer 16?

Wij, het gezin van **Hendrik Ruiter** en **Geertje Bulterman**, zijn geboren in Hengelo en wel op Sophiastreet 18. Deze straat lag in de arbeiderswijk de Nijverheid met hoofdzakelijk huurwoningen. Eigenaar was de gemeente.

Onze vader was machinist op het spoor en werd op een bepaald moment door zijn werkgever - de Nederlandsche Spoorwegen - overgeplaatst naar het spoorwegknooppunt Hengelo. Eerst was hij machinist op de stoomtreinen, daarna op de diesel- en tenslotte op de elektrische treinen.

Daar het gehele gezin vrij reizen had, was er geen noodzaak om een auto te kopen; het geld was er trouwens ook niet.

En in die tijd, de vijftiger jaren, was een auto wel een heel luxe bezit en in onze straat waren dan ook nog geen autobezitters.

Op de fiets

Dus mijn vader moest op de fiets naar het station, een afstand van bijna 4 km, in weer en wind, dag en nacht, wegens - zoals dat zo mooi heet - 'onregelmatige diensten'.

Nummer 18 was een middenwoning en om achter de woning te komen moest hij over een smal donker pad van pakweg 500 meter lang fietsen!

Dit heeft hij jaren gedaan, totdat onze burens van nummer 16 naar Zuid Afrika gingen emigreren.

Hendrik en Geertje in de achtertuin van nummer 16

Nummer 16 was een hoekhuis dat aan de zijkant van het huis wél over een eigen ingang naar achteren beschikte. Mijn vader greep zijn kans om van dat eeuwige omfietsen af te komen. Hij heeft een verzoek bij de gemeente Hengelo ingediend om nummer 16 te mogen huren. Dit verzoek werd ingewilligd en vanaf 1951 tot 1961 hebben we op dit nummer gewoond.

De verhuizing

De verhuizing kon goedkoop; alles werd door ons zelf de ene achterdeur uit en de andere achterdeur in gesleept. Zo konden we een dure verhuishuiswagen uitsparen.

Ook voor onze moeder was het een uitkomst. Nu hoefde ze niet steeds naar de voordeur te lopen als de kinderen na het buitenspelen thuiskwamen, die konden nu makkelijk achterom.

Ook de melkboer, kruidenier, iedereen kwam achterom.

School in de voorkamer

Toch was nummer 18 voor ons een historische woning. Wij gingen naar de lagere school, de christelijke school aan de Beckumerstraat. Bijna 3 km van de Sophiastreet.

In oorlogstijd was dat een gevaarlijke wandeling. Onze vader zat toen die tijd in de 'oudercommissie' en hem werd gevraagd om ons in de voorkamer van ons huis onderwijs te geven.

Dit heeft een hele tijd geduurd, "school in de voorkamer", welk kind heeft dit meegemaakt?

In die tijd hadden we nog de draadomroep, een soort "armeluis" radio. De PTT exploiteerde vroeger een netwerk waarin radioprogramma's werden doorgegeven via een telefoondraad.

In de woonkamer zat alleen een kanalenkiezer met volumeregelaar en een luidspreker.

Bekend en berucht was het hoorspel "In Holland staat een huis".

Dat werd tussen oktober 1952 en april 1958 twee keer per maand uitgezonden.

Wietske's dochter Marion met kleindochter Iris

Sophiastreet nummer 18 en 16

vervolg: "Verhuizing naar de burenen"

Het was één van de populairste Nederlandse radioprogramma's in die tijd. De hoofdfiguren in de serie waren de leden van de familie Doorsnee. Wij bleven er voor thuis!

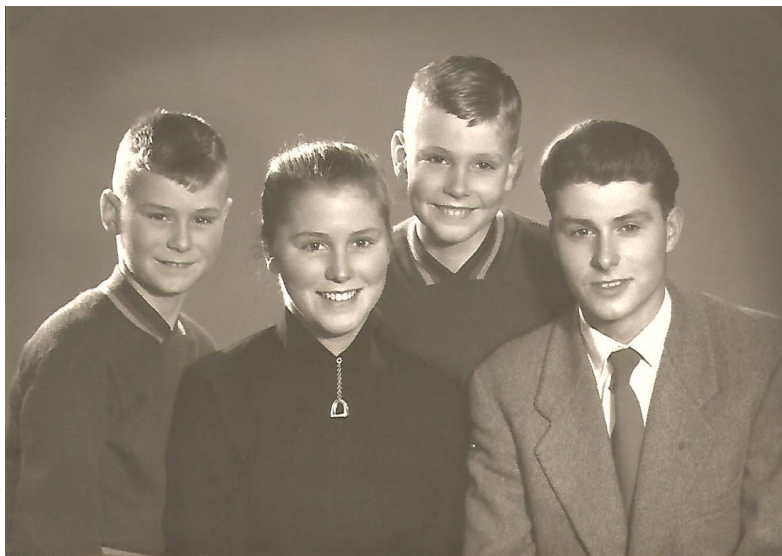
Dan werd er nog fanatiek gesjoeld, minstens twee avonden in de week. Een spekgladde sjoelbak was een must, eerst met boenwas gladmaken, maar dat bleef aan de stenen plakken, later met Zwitsal talkpoeder. Wiens billettjes zijn er niet mee behandeld. Vrienden en burenen, iedereen sjoelde mee. Al met al een gezellige tijd.

Nog vermeldenswaard is na de verhuizing de grote moestuin die mijn vader hield. Wat ons bij is gebleven was 's zomers de grote regelmaat aan groenten: op maandag sla, dinsdag boontjes, en de rest van de week bieten, worteltjes, andijvie en dan weer hetzelfde, de hele zomer lang.

Spoorwegen

Nog even over de spoorwegen. Vlokje sneeuw, blaadjes op de rails, vierkante wielen, computers defect. Gelukkig heeft onze vader dit niet meer meegemaakt.

Daarom nog een oude foto van machinist Ruiter, op het spoor "meester" genoemd, bij één van **zijn** treinen, die daar geen last van hadden. Meester Ruiter staat links met de voet op de loc.

De vier kinderen van Hendrik en Geertje:
v.l.n.r. Henk, Wietske, Wim en Sije

Foto gemaakt omstreeks 1953

Zo dit was het, hopelijk heeft dit verhaal jullie vermaakt en wij denken dat er nog vele soortgelijke verhalen verteld kunnen worden. Dus wat let je.

We eindigen met een echte Twentse uitdrukking. Voor mijn ouders als ras Amsterdammers totaal onbegrijpelijk, maar voor ons een normale groet

"good goan en doo 't hèeneg an"

Opgeschreven februari 2015 door
Wietske en Wim Ruiter.

"Sij zijn arger dan de duvelen selve" -2

In het RUITERTJE 16 werd de achtergrond geschetst van het doopsgezinde geloof aan de hand van het boek "Geschiedenis van de doopsgezinden in Blokzijl". Deze keer blijven we dichterbij huis en bekijken we de situatie in en rond Blokzijl.

In 1548 stelde keizer Karel V over de noordelijke gewesten van ons land **Jan de Ligne**, graaf van Arenberg, als stadhouder aan.

Jan de Ligne (1525–1568)

Overijssels grondgebied. Blokzijl was zeer strategisch gelegen omdat het de toegang tot Steenwijk (waar een Spaanse bezettingsmacht gelegerd was) vanuit de Zuiderzee volledig beheerste, en tevens de toevoer van turf voor de Hollandse steden zeker stelde. Naast de omvangrijke handelsvloot bood de beschermde havenkom van Blokzijl ook een rustplaats voor de geuzenvloot. Kortom, als fortresse was Blokzijl voor Holland in de strijd tegen de Spaanse overheersing van enorm belang.

De band van Blokzijl met Holland en vooral West-Friesland blijkt ook door de grote instroom van nieuwe bewoners afkomstig uit die gebieden. Ze komen met name uit Waterland, de streek boven Amsterdam. Zoals bekend zijn velen van hen op de vlucht voor de Spaanse inquisitie vanuit Vlaanderen daar terecht gekomen.

Ook met Heerenveen is er een sterke band die te maken heeft met de omvangrijke turfschipperij die daar is ontstaan als gevolg van het afgraven van de Oosterlandse venen.

De protestantse leer is vanaf het begin de overheersende geloofsrichting geweest in Blokzijl. De drang naar vrijheid was iets wat alle inwoners van Blokzijl kenmerkte. De mennisten profileerden zich daarin nadrukkelijk. Tussen 1550 en 1560 moeten ze al in Blokzijl aanwezig zijn geweest; een eeuw later waren

Onder deze stadhouder werd de ontginning van de veengebieden ter hand genomen. De scheepvaart van en naar Blokzijl nam enorm toe, evenals de noodzaak voor een goede waterhuishouding van het veengebied.

Onder zijn regie werd een kanaal van Muggenbeet naar Blokzijl gegraven en waar deze in zee uitmondde werd een kapitale sluis aangelegd die de naam "Groot Zijl" kreeg. Als spoedig ontstond hier een nederzetting onder dezelfde naam met veel bedrijvigheid.

Zoals bekend begon in 1568 de opstand tegen de Spaanse overheersing met de slag bij Heiligerlee. Daarbij sneuvelde overigens ook Jan de Ligne.

In 1581 legde Diederik Sonoy op last van de Staten van Holland bij de "Groot Zijl" in korte tijd een sterke schans aan, waarmee de naam "Blokzijl" in zwang kwam. In feite was Blokzijl een stukje Holland op

vervolg: "Sij zijn arger dan de duvelen selve"

er vier grote stromingen mennisten in de havenplaats te vinden. Eén deed qua ledental niet onder voor de hervormde kerk.

Elk van die stromingen heeft zijn eigen vermaning, zoals de doopsgezinde kerk wordt genoemd. De talrijke conflicten binnen de doopsgezinde gemeenschappen gaan aan Blokzijl ook niet voorbij, maar zijn voor dit artikel niet van belang.

Vrachtvaarders van de krijgsvoering

De oorspronkelijke bewoning van Blokzijl is een varende geweest die in nauwe samenwerking met de geuzenvloot heeft geopereerd en daardoor min of meer een vrijbuitersbestaan heeft gekend.

Het Groot Zijl met zijn haventje en omliggende bebouwing behoorde tot in de 16e eeuw tot het schoutambt Steenwijk.

Het archief van Steenwijk had ons hier veel meer over kunnen vertellen ware het niet dat dit in 1523 in vlammen is opgegaan.

Gedurende de Tachtigjarige oorlog staan de Blokzijliger schippers als "vrachtvaarders van de krijgsvoering" bekend. De schippers werden overal in het land opgeroepen om voorraden, materieel en manschappen naar het krijgstoneel te voeren. Op zich lijkt dit moeilijk verenigbaar met de pacifistische

De Bierkade te Blokzijl

idealen van de doopsgezinde kerk maar kennelijk was men in de praktijk wat rekkelijker dan in de vermaning. Er kon tenslotte geld verdiend worden...

Het scheepsdiep

De schipperij was van levensbelang voor Blokzijl. In 1658 telde Blokzijl maar liefst 160 grote karveelschepen en een onbekend aantal kleinere vaartuigen. Maar de stromingen in de Zuiderzee waren de havenstad niet goed gezind. De vaarweg naar de havenmond verzandde voortdurend en door middel van een strekdam aan de noordkant werd geprobeerd het dichtslibben van de vaargeul tegen te gaan. Dezelfde vaargeul moest daarnaast regelmatig uitgebaggerd worden.

Dit alles was een uiterst kostbare aangelegenheid. Uiteindelijk zou de strekdam meer dan twee kilometer lang worden...

In 1686 raakte Blokzijl door betalingsverplichtingen in grote financiële problemen. De gildemeesters van het Groot Schippersgilde met de gecommiteerden uit de mennistenvergadering waren bereid financieel bij te springen. Als wederdienst kregen ze toezicht op het beheer van het Scheepsdiep middels een **raad van negen**: drie uit het gemeentebestuur, drie uit het schippersgilde en drie uit de mennistengemeente. Eén van ondertekenaars namens de doopsgezinden was **Jan Alberts Ruijter**.

Natuurlijk hadden de overwegend in de handel werkzame mennisten een groot belang bij een goede toegang tot Blokzijl, maar er wordt ook wel verondersteld dat ze met deze 'deal' ook hun godsdienstvrijheid kochten.

Bankiersfunctie

De mennisten in de vroege 17e eeuw vervulden in de gemeenschap dus ook een bankiersfunctie. Ze verleenden allerlei financiële diensten aan de gemeenschap. Zo verstrekten ze bijvoorbeeld leningen voor de koop van een huis (hypotheek) en sloten lijfrentepolissen af.

Conclusie

Vanaf het midden van de 16e eeuw zijn de mennisten betrokken geweest bij de geschiedenis van Blokzijl. Ze hebben daarin zelfs een prominente rol gespeeld. De koopmanshuizen uit de 17e eeuw aan de Bierkade in Blokzijl herinneren ons nog altijd aan deze rijke historie.

Ik weet niet of er ooit onderzoek is gedaan naar de bewoners van deze panden, maar het is niet ondenkbaar dat hier ooit een Ruijter gewoond heeft.

Is een Ruiter een ruiter?

De betekenis van onze achternaam lijkt eenvoudig, maar het ligt toch iets ingewikkelder. Ik vond twee teksten - waarvan een wat oudere tekst die ik flink heb ingekort - die de feiten op een rij zetten.

Het eerste dat we kunnen doen is het uit de weg ruimen van het hardnekkige misverstand dat het Middelnederlandse 'ruter' zich zou laten vertalen door het modern-Nederlandse 'ruiter'. Verdam geeft twee betekenissen; volgens hem is die van 'vrijbuiters, landlooper, straatrover' de oorspronkelijke. Daarbij tekent hij aan: 'Dergelijk volkje werd door steden of landsheeren in dienst genomen of gebruikt voor het doen van invallen of strooptochten op vijandelijk gebied [...], ook ter zee, zeeschuimer, zeeroover. In het eerste geval konden zij zijn te voet ofte paard'. In de eerste, ongunstige, betekenis van het woord 'ruter' lag de associatie met 'krijgsvolk' al besloten, wat de tweede betekenis is die door Verdam wordt opgegeven. 'Het kenmerk "door landsheer of stad in dienst genomen"', schrijft Verdam, 'komt op den voorgrond, en ruter neemt de betekenis aan van krijgsknecht, soldaat, zowel te voet als te paard krijgsvolk verrichtende; oorspronkelijk wel de lichtgewapenden, die aan een leger voorafgingen'. Deze 'ruters' konden dus te voet gaan. Ons woord 'ruiter', is in de betekenis van 'berijder van een paard' pas vanaf de zestiende eeuw in gebruik; voor de berijder van een paard gebruikte men het woord 'ruiter'. Het Middelnederlandse 'ruter, ruyter' is ten nauwste verwant met het Franse 'rouitier', wat, net als bij ons, zowel 'soldaat' als 'rover' kon betekenen.

'Ruters' zijn krijgsknechten die niet behoren tot de hogere rangen en die in de regel als huurlingen worden gerekruteerd om tijdelijk de legers van een vorst of stad te komen versterken als de situatie daarom vraagt. Zulke legers werden ontbonden als er geen behoefte meer aan hun diensten was (waardoor het gevaar ontstond dat zelfstandig opererende bendes zich vormden).

De langdurige binnenlandse oorlogen, welke ons land teisterden gedurende de 14e, 15e en de eerste helft der 16e eeuw, maakten het onderhouden van huurtroepen noodzakelijk. Die troepen deels vreemdelingen (voornamelijk

Duitschers) deels Nederlanders vochten voor den meestbiedende, waren gedurende den oorlog eene plaag voor de ingezetenen of zwierven na afloop daarvan plunderend en roovend het land rond.

◆
Ons huidige woord 'ruiter' is rechtstreeks afkomstig van het Middelnederlandse woord *ruter*, maar betekent niet hetzelfde, zoals moge blijken uit het feit dat er in de Middeleeuwen ook *voetruters* bestonden.

Oorspronkelijk had het woord *ruter* een zeer negatieve klank. *Ruter* is afgeleid van *ruten*, wat 'plunderen' betekent. Ruters zijn dus 'plunderaars'. In de vijftiende eeuw is de betekenis toegespitst op degenen die van plunderen welhaast hun beroep hadden gemaakt, namelijk de huurlingen. Omdat huurlingen hun plundertochten meestal te paard uitvoerden, werd het begrip *ruter* de gewone aanduiding voor een 'krijgsvolk te paard'. Dat gebeurde in de zestiende eeuw. Pas in de zeventiende eeuw ging *ruter* of *ruiter* een ruiter te paard betekenen.

◆
De ware betekenis van onze achternaam hangt er dus vanaf in welke eeuw onze familie zijn achternaam heeft aangenomen. Als dit in de 15e of 16e eeuw is geweest dan was onze verre voorvader wellicht een Duitse huursoldaat. In ieder geval lijkt een militaire achtergrond wel zeker, omdat we in 1618 al een Ruiter in Blokzijl tegenkomen. Wordt ongetwijfeld vervolgd.

Duitse landsknechten, circa 1530

Op de valreep

Zoals bekend heeft Blokzijl heeft in de Gouden Eeuw een enorme ontwikkeling doorgemaakt en geprofiteerd van de VOC-handel. Vooral met Enkhuizen en Hoorn waren er belangrijke contacten. Goederen en mensen werden tussen deze steden over de Zuiderzee heen en weer gevoerd.

Afgelopen maand hebben Denise en ik een paar dagen in Noord-Holland doorgebracht en toen ook de stad Hoorn bezocht. De rijkdom die hier in de 17e eeuw werd vergaard is nog altijd in ruime mate in het stadsbeeld terug te vinden. Daarmee vergeleken valt Blokzijl wel een beetje in het niet...

Erg indrukwekkend allemaal en een bezoekje meer dan waard!

In het volgende **RUITERTJE** kom ik hier uitgebreid op terug.

LAATSTE NIEUWS :

Vanochtend is mijn eerste kleinkind geboren : Lina Esmee Ruiter !

Je vindt haar hier : <http://tinyurl.com/pyow2c9>

Wie helpt?

- Wie helpt mee met het volgende **RUITERTJE** ?
- Heb je materiaal voor het volgende **RUITERTJE**, een weetje, een foto, een verhaaltje, neem contact met ons op!
- info@ruitersporen.nl

Als je deze nieuwsbrief op je printer afdrukt, kun je hem ook laten lezen aan familieleden zonder internet.